

Constantin DOMINTE

CUM SE NASC FAMILIILE DE CUVINTE?

Familia de cuvinte, numită și *familie lexicală*, este mulțimea cuvintelor formate într-o limbă dată și avînd un punct de pornire lexical comun. Acel punct de pornire comun al unei familii de cuvinte poartă denumirea de *etimon*, în disciplina etimologiei, sau *bază* ori *primitiv*, în teoria formării cuvintelor. Prin etimologie se înțelege studiul originii și evoluției cuvintelor atât din punctul de vedere al corpului fonetic, cît și din acela al înțelesului, iar teoria formării cuvintelor este o subdiviziune a etimologiei.

De exemplu, etimonul (baza) familiei de cuvinte formate din *casă*, *căsuță*, *căscioară*, *casnic(ă)* (adjectiv sau substantiv), *căsnicie*, *căsător* (arhaism) cu înțelesul „care are propria sa casă (familie)”, *a se căsători*, *căsătorit* (participiu al verbului precedent, dar și cuvînt distinct în raport cu verbul, dacă este privit ca adjectiv) și *căsătorie* este primul dintre cuvintele înșirate aici: substantivul *casă*. Membrii unei familii de cuvinte se caracterizează, între altele, printr-o *rădăcină* comună și o varietate de *afixe* atașate la rădăcină (în șirul de mai sus, afixele sînt exclusiv *sufixe*, adică afixe postpuse la rădăcină).

Uneori, este posibil ca la una și aceeași bază să se atașeze mai multe sufixe, ca în *căs/nic/ie* (format direct de la *cas/nic* și indirect de la *casă*), *căs/ător/ie* (format direct de la arhaismul *căs/ător* și indirect tot de la *casă*), în care am separat prin bare oblice sufixele componente.

Nu trebuie să se înțeleagă însă de aici că numai sufixele ar contribui la formarea cuvintelor unei familii

lexicale; la aceasta pot contribui și *prefixele* (afixe antepuse la rădăcină), ca în verbele formate de la baza lexicală *a scrie*, și anume: *a descrie*, *a înscrie*, *a circumscrie* „a înscrie într-un cerc” sau „a delimita o arie”, *a prescrie* „a impune un tratament” și chiar „a impune prin ordin”, *a rescrie*, *a subscrie* „a iscăli, a semna”, dar și „a scrie dedesubt”, *a suprascrie* „a scrie deasupra”. De fapt, membrii unei familii de cuvinte pot fi formați și cu ajutorul prefixelor, ca în șirul imediat precedent, dar și cu ajutorul sufixelor, ca substantivele și adjectivele *descriere*, *descriș(ă)* (adjectiv provenit din forma verbală de participiu), *înscriere*, *înscriș(ă)* (adjectiv din participiu), *circumscriere*, *circumscriș(ă)* (ca mai sus), *prescriere*, *prescriș(ă)* (la fel), *rescriere*, *rescriș(ă)* (la fel), *subscriere*, *subscriș(ă)* (la fel), *suprascriere*, *suprascriș(ă)* (la fel); membri ai aceleiași familii de cuvinte, cu baza (*a*) *scrie*, dar formați numai cu sufixe, sînt substantivele *scriitor*, *scriitoare*, *scriitură*, formate de la infinitiv, și *scrisoare*, *scrișorică*, penultimul fiind format de la o formă verbală (*scriș*) convertită în nume, adică în cuvînt declinabil (ca în cazul seriilor: *a ghici* – *ghicit* – *ghicitoare*; *a vîna* – *vînat* – *vînătoare*; *a vrăji* – *vrăjit* – *vrăjitoare*).

Acest fel de formare a cuvintelor – fie prin atașare de sufixe, fie prin atașare de prefixe – poartă numele derivare progresivă cu sufixe, respectiv cu prefixe. Dacă noul cuvînt este format prin atașare simultană de sufixe și prefixe, avem a face cu derivarea parasintetică, cum este cazul verbelor ca (*a*) *îngroșa* și (*a*) *înflori*, ale căror baze sînt adjectivul *gros*, respectiv substantivul *floare*, la care s-au atașat, în același timp, prefixul *în-*, în ambele exemple, respectiv sufixul verbal *-a*, caracteristic primei conjugări, în (*a*) *îngroșa*, și sufixul verbal *-i*, caracteristic unei subdiviziuni a celei de a patra conjugări, în (*a*)

înflori. Dar unele cuvinte se pot forma nu prin atașare, ci prin eliminare, prin înlăturare de afixe, ca verbele (*a necinsti*, (*a*) *nemuțumi*, (*a*) *nesocoti*, care provin din participiile negative adjectivate *necinstit*, *nemuțumit*, *nesocotit* ale verbelor (*a nu*) *cinsti*, (*a nu*) *muțumi*, (*a nu*) *socoti*, prin înlăturarea sufixului de participiu adjectivat *-(i)t*. Și în acest caz se vorbește de derivare, numai că de data aceasta avem a face cu derivarea regresivă.

Este posibilă și derivarea prin substituție (înlocuire) de afixe, ca în exemplul perechii de diminutive *bătrîn/el* și *bătrîn/ică*; substantivul de gen feminin s-a format de la cel de gen masculin în urma înlocuirii sufixului *-el* cu sufixul *-ică*.

Unii membri ai familiei de cuvinte pot fi formați și în alt fel, și anume prin „alipirea” a câte două cuvinte în structura unui singur; exemple: substantivele *botgros* (numele unei păsări), din substantivul *bot* și adjectivul *gros*, *bunăvoie*, din adjectivul *bun(ă)* și substantivul *voie*, adjectivul *alb-gălbui*, din adjectivele *alb* și *gălbui*; pronumele de politețe *dumneavoastră*, din substantivul *domnie* (articulat hotărât: *domnia*) și adjectivul posesiv *voastră*; numeralul *optzeci*, din numeralul *opt* și substantivul (în formă de plural) provenit din numeralul *zece*; adverbul *alaltăieri*, din adjectivul demonstrativ popular *alaltă*, însemnând „cealaltă”, și adverbul simplu *ieri*; prepoziția *despre*, din prepozițiile simple *de* și *spre*; conjuncția concesivă literară *deși*, din conjuncția populară *de*, cu înțelesul „dacă”, și adverbul de întărire *și*, cu înțelesul „chiar” (ceea ce rezultă nu numai din sinonimia ei cu locuțiunea conjuncțională *chiar dacă*, ci și cu locuțiunea conjuncțională populară *și de*, care este aceeași conjuncție, dar cu elementele componente dispuse în ordine inversă). Formarea cuvintelor în cazuri de acest fel se realizează prin procedeul numit compunere, rezultatul lui fiind cuvintele compuse (opuse celor simple, din punctul de

vedere al structurii lor). Cuvintele compuse de felul celor cu care am exemplificat au câte două baze de formare, de aceea ele fac parte din câte două familii de cuvinte simultan. Astfel, substantivul *bot/gros* (în care am separat prin bară oblică cele două rădăcini componente) face parte afiș din familia substantivului *bot* (alături de derivatele cu sufixe *botic*, *botișor*, *botos*), cit și din familia adjectivului *gros* [alături de derivatele *grosuț*, *grosrior*, *grosime*, (*a*) *îngroșa*, *îngroșare*, *îngroșat(ă)*].

Alți membri ai familiei de cuvinte pot fi formați într-un al treilea fel, adică nici prin derivare, nici prin compunere. Câteva exemple de acest fel s-au strecurat pe nesimțite chiar în exemplificările de mai sus, în legătură cu procedeul derivării. Este vorba de substantivul sau adjectivul *casnic(ă)*, de adjectivele provenite din participii *descris(ă)*, *înscris(ă)* și celelalte ca ele, *necinstit*, *nemuțumit* etc. Dacă privim exemplele acestea ca forme verbale de participiu, atunci ele nu constituie membri ai unei familii de cuvinte; de exemplu, participiul *descris* nu este altceva decât o formă gramaticală a verbului *a descrie*, făcînd parte, împreună cu această formă de infinitiv, din conjugarea verbului respectiv (altfel spus, (*a*) *descrie* și *descris* nu sînt două cuvinte distincte, ci numai unul, anume un verb – în două forme gramaticale, diferite în privința modului); la fel, *nemuțumit* nu este, ca formă de participiu (negativ), alt cuvînt decât (*a*) *muțumi*, ci unul și același cuvînt cu acesta din urmă, dar sub o formă gramaticală diferită (după mod) aparținînd conjugării verbului respectiv. Comparați: *a muțumi* (infinitiv pozitiv), *muțumind* (gerunziu pozitiv), *muțumit* (participiu pozitiv), *a nu muțumi* (infinitiv negativ), *nemuțumind* (gerunziu negativ), *nemuțumit* (participiu negativ), care sînt numai forme din conjugarea verbului menționat. De îndată însă ce asemenea forme de participiu verbal sînt atașate pe lîngă

substantive, ele devin adjective și – prin urmare – cuvinte distincte față de verbele care au constituit baza lor de formare, ca în *prieten multumit*, *vrăjmaș nemulțumit*. Așadar, pentru a deosebi un membru distinct al unei familii de cuvinte de o formă gramaticală omonimă a aceleiași baze, contextul este hotărâtor în grad foarte înalt. În propoziția *I-am multumit pe prietenul meu* și în combinația de cuvinte *prieten foarte multumit*, avem a face cu o formă gramaticală a verbului (*a*) *multumi*, și anume una de mod participiu, în primul exemplu, dar cu un membru distinct al familiei aceluiași verb, (*a*) *multumi*, și anume un adjectiv, în al doilea exemplu, în pofida identității fonetice a celor două elemente. Tot așa, în combinația *femeie casnică*, cuvântul subliniat este adjectiv, pentru că determină un substantiv, dar în propoziția *vecina lui era o casnică prin excelență*, cuvântul subliniat este un substantiv, pentru că este precedat de articol nehotărît.

Acest al treilea mod de formare a cuvintelor, îndeajuns de subtil, poartă numele schimbarea valorii gramaticale sau, concis, conversiune. De notat că procedeul de formare a cuvintelor numit conversiune este totodată o sursă de îmbogățire a lexicului cu omonime, în pofida faptului că, de obicei, dicționarele grupează astfel de cuvinte în câte un singur articol lexicografic, ca și când ar fi vorba de sensuri diferite ale câte unui cuvânt polisemantic, ceea ce nu este adevărat, chiar dacă între sensurile acelor omonime este o foarte strânsă legătură.

Subtilitatea conversiunii și, prin urmare, dificultatea deosebirii între formele gramaticale ale unui cuvânt, pe de o parte, și membrii familiei lui lexicale, omonimi cu acele forme gramaticale, pe de altă parte, poate rezulta din încercarea de a răspunde la întrebarea următoare: Ce sînt, de fapt, *muncitor* și *muncitoare* – două cuvinte distincte, aparținînd aceleiași familii, sau două forme gramaticale

ale unuia și aceluiași cuvînt? Pentru a da un răspuns, să introducem obiectele interesului nostru de moment în variate contexte posibile. Astfel, putem avea: (1) Ionel este un *elev muncitor*, (2) Ionela este o *elevă muncitoare*, (3) George este un *muncitor bun*, (4) Georgeta este o *muncitoare bună*. Ne putem da seama, la o lectură atentă a exemplurilor, că din punct de vedere semantic (din punctul de vedere al înțelesului) este vorba de două serii de elemente: în exemplele (1) și (2) se exprimă o însușire (ni se arată ce fel de elevi sînt Ionel și Ionela), iar în exemplele (3) și (4) se desemnează o ocupație (ni se spune ce sînt, din punct de vedere profesional, George și Georgeta). Din punctul de vedere al formei, prin care înțelegem aici complexele sonore (corpurile fonetice) ale exemplurilor subliniate, nu este nici cea mai mică deosebire între cele două serii de exemple: forma exemplului (1) se confundă cu forma exemplului (3), iar forma exemplului (2) se confundă cu forma exemplului (4). Deosebirile dintre seriile acestea de exemple nu sînt însă numai de ordin semantic, ci și de ordin contextual, și acest lucru este de maximă importanță: în (1) și (2) exemplele subliniate determină substantive și, în acest caz, sînt adjective, iar în (3) și (4) exemplele subliniate sînt precedate de articole nehotărîte și sînt – de data aceasta – determinate de adjective, concluzia fiind că, în acest caz, nu mai avem a face cu adjective, ca în mostrele precedente, ci de-a dreptul cu substantive. Dificultatea menționată se rezolvă așadar prin concordanța dintre punctele de vedere semantic și contextual, fără vreo contribuție a punctului de vedere formal-fonetic. Acum știm că în (1) și (2) avem două forme gramaticale ale unui adjectiv, deci o unică unitate lexicală, iar în (3) și (4) avem a face cu două cuvinte diferite, anume cu două substantive mobile, adică aflate în raport de motiune, așadar cu două unități distincte

ale lexicului; forma adjectivală din (1) este omonimă cu substantivul din (3), iar forma adjectivală din (2) este omonimă cu substantivul, distinct, din (4). În concluzie, din punct de vedere general lexical, întâlnim aici în total trei unități: un adjectiv, cu două dintre formele lui gramaticale (a treia fiind *muncitori*, absentă din exemplificare), în (1) și (2), respectiv – două substantive: unul de gen masculin, în (3), și altul de gen feminin, în (4), toate aceste trei unități lexicale (mai simplu spus: trei cuvinte) aparținând aceleiași familii: *muncitor*₁, -e₁ (adj.), *muncitor*₂ (subst. masc.), *muncitoare*₂ (subst. fem.). Indicii cifrici pe care i-am introdus aici deosebesc omonimele unele de celelalte, în absența contextelor specifice. Iar din punctul de vedere al formării cuvintelor avem a face cu un raport de conversiune între unitățile subliniate din mostrele (1) și (3), pe de o parte, și între cele din (2) și (4), pe de altă parte.

În cele expuse pînă aici, care au avut caracterul unei introduceri recapitulative, nu am făcut altceva decît să reamintim cum se formează cuvintele într-o limbă dată, cum este româna (prin procedeele derivării, compunerii și conversiunii), și să arătăm, implicit, prin ce se deosebesc structural sau formal membrii variatelor familii de cuvinte (unii – prin afixe, dacă sînt cuvinte derivate: alții – prin rădăcini „suplimentare”, dacă sînt cuvinte compuse; în sfîrșit, alții – fără deosebiri formale „interne” ale structurii lor, dar prin deosebirea „externă” a contextului în care se folosesc, dacă sînt cuvinte formate prin conversiune). Nu am răspuns însă decît în mod foarte indirect la întrebarea formulată în titlu: Cum se nasc familiile de cuvinte?

O parte din răspunsul la această întrebare se găsește însă în cîteva dintre exemplificările anterioare, atunci cînd am scris despre atașare de sufixe și/sau de prefixe la rădăcini sau – dimpotrivă – despre detașare de afixe din unele formații lexicale

(ceea ce se numește derivare), despre alăturare de rădăcini variate (ceea ce se numește compunere lexicală) sau despre plasarea cuvîntului dintr-un context determinat într-un context foarte diferit de precedentul (ceea ce se numește conversiune). Este însă de adăugat că numai rareori un procedeu sau altul dintre cele înșirate aici funcționează izolat de celelalte. De multe ori, toate trei funcționează împreună, astfel încît *în mai fiecare familie lexicală se întîlnesc, simultan, cuvinte derivate, cuvinte compuse și cuvinte formate prin conversiune.*

Să urmărim un exemplu concret: familia cuvîntului *floare*.

Mai întîi vom urmări formarea *derivatelor* de la acest cuvînt: *flor/ică* este un *derivat de gradul I* (adică *format direct de la baza lexicală*), cu sufixul diminutival complex *-ică*; varianta lui fonetică, *flor/icea*, mai rar întîlnită, este tot un *derivat de gradul I* de la aceeași bază, de data aceasta – cu sufixul diminutival, de asemenea complex, *-icea*. Verbul *a în/flori*, formațiune lexicală parasintetică, deja amintită, rezultată din atașarea simultană la bază a sufixului verbal de mod infinitiv (specific unei variante a conjugării a IV-a) *-i*, și a prefixului *în-*, este tot un *derivat de gradul I*, sau *primar*, de la substantivul *floare*.

În/flor/ire, forma lungă a infinitivului, și *în/flor/it*, forma de mod participiu a verbului, sînt, după cum rezultă deja din aceste caracterizări, forme gramaticale (cea dintîi, numai pentru limba română veche) ale verbului amintit, prin urmare ele aparțin unuia și aceluiași cuvînt, dat mai devreme sub forma infinitivului scurt, nefiind membri distincți ai familiei de cuvinte a verbului. În limba română contemporană însă, forma de infinitiv lung este de mult timp substantiv, iar forma de participiu atașată unor substantive (ex.: *măr înflorit*; *ramură înflorită* etc.) a fost, în româna veche, și este, în româna contemporană, *convertită* în adjectiv. În aceste ipostaze, *în/flor/ire*

și *înflor/it* s-au desprins din flexiunea verbului (altfel spus, dintre formele lui gramaticale, din conjugare), devenind cuvinte distincte, membri aparte ai familiei cuvântului *floare*. Substantivul *înflorire* și adjectivul *înflorit*, formate prin *conversiune*, sînt formații lexicale de gradul al II-lea, din moment ce nu mai provin direct din substantivul-bază a familiei, ci indirect – prin intermediul unor forme gramaticale ale verbului derivat de la substantiv (cel dintîi – prin infinitiv; celălalt – prin participiu).

Dar de la verbul *a înflori* se poate forma, cu alt prefix, verbul *a re/înflori*. Iar de la *înflor/ire* se poate forma alt substantiv, *re/înflor/ire*, pe cînd de la *înflor/it* se poate forma alt adjectiv, *re/înflor/it* (indiferent dacă acestea din urmă ar fi derivate cu prefixul *re-* de la cuvintele obținute prin *conversiune* sau dacă, cel puțin la un moment dat, ar fi numai forme gramaticale ale verbului *a re/înflori*). Aceste infinitive lungi cîndva și aceste participii pot forma, toate, alte structuri, și anume structuri – dintr-un punct de vedere – gramaticale (ca forme verbale), dintr-un alt punct de vedere – lexicale (în chip de cuvinte distincte); este vorba de formațiile cu prefixul negativ *ne-*, devenite prin *conversiune* cuvinte aparte: *ne/înflor/ire*, *ne/înflor/it* și *ne/re/înflor/ire*, *ne/re/înflor/it*. Ținînd seama de structurile acestor unități (altfel spus: ținînd seama de participarea prefixelor la formarea lor), ele sînt de considerat cuvinte derivate, și anume: primele două – derivate de gradul I (cu numai un prefix) de la verbul *a înflori*, ultimele două – derivate de gradul al II-lea (cu două prefixe) de la același verb. Totodată, primele două sînt de privit ca derivate de gradul al II-lea de la substantivul-bază a familiei: *floare*, iar ultimele două – derivate de gradul al III-lea de la același substantiv. Și aceasta, pentru că între baza *floare* și *neînflorire*, *neînflorit* se interpune numai perechea *înflorire*, *înflorit*, iar între aceeași bază *floare* și

nereînflorire, *nereînflorit* se interpun, de data aceasta, perechile *înflorire*, *înflorit* și *reînflorire*, *reînflorit*.

Raporturile de grad dintre aceste formațiuni pot fi urmărite mai ușor într-un lanț „derivativ” de felul celui următor:

(1) *floare* (bază) – *a înflori* (derivat primar sau de gradul I în raport cu baza) – *înflorire* (derivat secundar sau de gradul al II-lea în raport cu baza, dar de gradul I în raport cu formația imediat precedentă) – *reînflorire* (derivat terțiar sau de gradul al III-lea în raport cu baza, dar de gradul I față de precedentă, și de gradul al II-lea față de penultima formațiune) – *nereînflorire* (derivat cuaternar sau de gradul al IV-lea față de bază, dar de gradul I față de *reînflorire*, de gradul al II-lea față de *înflorire* și de gradul al III-lea față de *a înflori*).

(2) *floare* (bază) – *flor/ar₁* (instrument de desen, în formă de floare, derivat de gradul I) – *flor/ar₂* (fioricultor „cultivator de flori”, cuvînt omonim cu precedentul, de asemenea, derivat de gradul I) – *flor/ăr/easă* (derivat de gradul I de la *flor_{ar₂}*, și de gradul al II-lea de la *floare*) – *flor/ăr/ie* (derivat de gradul I de la *flor_{ar₂}*, și de gradul al II-lea de la *floare*).

Observație. A considera pe *florar₁* și *florar₂* ca fiind un singur cuvînt, polisemantic, este o greșeală, în pofida structurilor lor comune, căci nu se poate admite tranziția de la sensul unuia la sensul celuilalt, din oricare direcție am privi lucrurile. E ca și cum am considera pe *fier/ăr/ie₁* „locul unde își exercită meseria fierarul” și pe *fier/ărie₂* „grămadă de fiare (vechi)” ca fiind un cuvînt polisemantic, și nu două cuvinte omonime, cum sînt în realitate (deosebirea e susținută, în cazul din urmă, și de structurile derivate diferite).

(3) *floare* (bază) – *flor/al* (adjectiv neologic derivat, de comparat cu: *coral*, *dental*, (*i*)*legal*, *mortal* și altele) – *flori/bund* (neologism, „care înflorește abundant”) – *flori/*

col (neologism compus, „referitor la floricultură”, de comparat cu: *arboricol*, *pomicol*, mai puțin cu: *agricol*, *horticol*) – *flori/cultură* (neologism compus, „ramură a horticulturii – a grădinăritului – care se ocupă de cultivarea florilor”, de comparat cu: *arboricultură*, *pomicultură*, mai puțin cu: *agricultură*, *horticultură*, *sericicultură*) – *flori/cultor* (neologism compus, „cultivator de flori”, de comparat cu *pomicultor*) – *flor/id* (neologism derivat, „înfloritor, prosper”, de comparat cu: *livid* „palid”, dar mai ales cu adjectivul *livresc putrid* „putrezit”) – *flori/fer* (neologism compus, „purtător de flori”, de comparat cu: *argentifer*, *aurifer*, *cuprifer*, *petrolifer* și altele) – *flor/ist* (neologism rar, „cel care face și vinde flori artificiale”) – *flor/ist/ic* (neologism derivat, „referitor la flori”) – *flor/ist/ică* (neologism derivat, „referitor la flori”) – *flor/ist/ică* (neologism derivat, „știință a cultivării florilor” și „ramură a geografiei botanice care studiază răspândirea florei pe suprafața Pământului”) (vezi, în privința acestei serii, **Dicționarul de neologisme** de Florin Marcu și Constantin Maneca).

Cu cât între bază și derivat se interpun mai mult formațiuni lexicale, cu atât gradul de distanțare derivativă față de bază este mai ridicat. Toate aceste raportări vor ieși mult mai bine în evidență din schema arborescentă a familiei de cuvinte, pe care o vom prezenta puțin mai jos.

Înainte însă de a ajunge la schema familiei de cuvinte, după ce ne-am referit, mai sus, la derivate și cuvinte formate prin conversiune, se cuvin adăugate câteva lucruri, absolut necesare.

Mai întâi, că, în timp ce membrii seriilor (1) și (2) aparțin „limbajului natural” în vorbirea românească, ceea ce înseamnă că aparțin vorbirii spontane, obișnuite în limba română „cea de toate zilele”, în schimb, membrii seriei (3) aparțin „limbajului artificial”, nu numai în vorbirea românească, ci și în vorbirea altor limbi europene, mai ales romani-

ce, anume aparțin stilului specific anumitor științe și tehnici legate de științele corespunzătoare. Seria (3) nu cuprinde cuvinte formate, la drept vorbind, în limba română, ci în latină sau limbi romanice occidentale (în special, franceză), din care româna le-a împrumutat gata făcute. Am mai avea dreptul, în acest caz, să le încadrăm în familia cuvîntului românesc *floare*? Răspunsul la această întrebare privind în mod concret seria (3), menționată aici mai sus, nu poate fi dat în mod tranșant, prin da sau nu, ci trebuie să fie întrucîtva nuanțat, anume: și da, și nu. Aspectul afirmativ al răspunsului se referă la acei vorbitori ai limbii române pentru care cuvintele din acea serie sînt analizabile, adică permit recunoașterea în structura lor a unei rădăcini și a cîtorva sufixe (în cazul derivatelor), respectiv a două rădăcini (în cazul compuselor) sau, în anumite cazuri, sînt semianalizabile, adică permit recunoașterea fie numai a rădăcinii, fie numai a unuia sau altuia dintre afixe (eventual, a tuturor afixelor dintr-un neologism). Acest aspect se referă deci la specialiștii români în domeniile cunoașterii de care sînt legate neologismele citate. Aspectul negativ al răspunsului se referă la ceilalți vorbitori ai limbii române, nespecialiști, sau nici măcar cunoscători ai domeniilor avute în vedere. Într-un exercițiu în care s-ar cere, în clasă, sau într-o probă dată fie la examenul de capacitate, fie la cel de bacalaureat sau la cel de admitere, este mai bine însă ca formațiunile lexicale de felul celei din seria (3) să nu fie incluse în rezolvarea pe care ați da-o cerinței. Cazurile de acest fel sînt de rezervat nu formării de cuvinte în interiorul limbii, adică nu îmbogățirii lexicului românesc pe cale internă, ci îmbogățirii lui pe cale externă, prin împrumuturi, căci membrii seriei de care vorbim acum sînt formațiuni lexicale străine, în fond, românei, în pofida caracterului analizabil sau semianalizabil al lor

în conștiința unei mici părți dintre vorbitorii limbii române.

În al doilea rând, este neapărat de luat în vedere și numele propriu *Floarea*, care poate fi considerat o formațiune aparte rezultată din *conversiune*, și anume prin așa-numita *conversiune* a numelui comun în nume propriu. Chiar dacă prenumele feminin *Floarea* (desemnând o persoană) nu mai are un înțeles care să-i permită încadrarea în familia substantivului comun *floare* (care desemnează un obiect), el se deosebește de celălalt prin contexte specifice, întocmai ca în cazul altor cuvinte formate prin *conversiune*. Dar, într-un caz ca acesta, se poate vorbi de *două tipuri de contexte*: unul sintactic (mai exact: *sintagmatic*, adică privind posibilitățile de combinare cu alte cuvinte) și celălalt – morfologic (mai exact: *paradigmatic*, adică privind ansamblurile proprii de forme gramaticale). Compară, în privința contextului sintagmatic: **Văd floarea** (acuzativ, fără prepoziție) cu: **O văd pe Floarea** (acuzativ cu prepoziție și anticipare a funcției de complement direct printr-o formă pronominală neaccentuată), și: **Smulgi florii o petală** (dativ, cu trecerea diftongului *oa* la vocala *o*, trecere numită *alternanță vocalică*) cu: **Oferi Floarei un buchet de garoafe** (dativ, fără *alternanță vocalică*). Cît privește contextul paradigmatic: substantivul comun *floare* are și forme de număr plural, fiind însă lipsit, la ambele numere, de forma de caz vocativ (cu excepția situațiilor în care obiectul numit așa este conceput ca personificat; în povești, de exemplu), pe cînd substantivul propriu nu dispune de forme de număr plural, dispunînd, în schimb, de forme de caz vocativ *Floare!* sau *Floareo!* (în vorbirea populară), respectiv *Floarea!* (în exprimarea literară). Apoi, de la acest nume propriu avem derivatele *Florica*, *Floristica*, *Florin* și – de la cel din urmă – diminutivul *Florinel* și prenumele feminin *Florina*, în sfîrșit, derivatul masculin, prin moțiune re-

gresivă, *Florea*, iar de la acesta – diminutivul *Florică* și numele de familie *Florescu*, iar de la numele de familie – toponimul (numele de localitate) *Florești*. Iată, așadar, o subfamilie de cuvinte cu caracter de nume proprii, a cărei bază inițială, îndepărtată, este substantivul comun.

În al treilea rând, nu ne-am referit, pînă aici, la cuvintele *compuse* din familia aceleiași baze. Or, ele sînt relativ numeroase, și anume: *floarea-brumei* (regionalism pentru „brîndușă”), *floare-de-colt* „albumință” (*Leontopodium alpinum*), *floare-de-leac* (*Ranunculus repens*), *floarea-doamnei* (sinonim cu *floare-de-colt*), *floare-domnească* „garoafă” sau „garofiță-de-munte”, *flori-de-paie* (planta exotică *Helichrysum bracteatum*), *floarea-paștelui* (*Anemona nemorosa*), *floarea-reginei* (sinonim cu *floare-de-colt*), *floarea-soarelui*, numită regional, în Muntenia, și „răsărită” (vezi **Dicționarul explicativ al limbii române**, sub cuvîntul *floare*).

Faptul că, vrînd-nevrînd, substantivele compuse din baza *floare* ne-au impus și o mică „excursie” în domeniul botanicii nu trebuie să fie considerat ca o abatere de la tema generală a acestui articol – formarea cuvintelor în limba română –, căci legătura dintre diferitele materii studiate în școală trebuie să fie – dimpotrivă – considerată ca un principiu util în învățare, și anume într-o manieră de însușire pe care o putem numi interdisciplinară.